

В І Д Г У К

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
Заслуженого юриста України Волошина Юрія Олексійовича на
дисертацію Грабової Яніни Олександрівни «Право особи на притулок в
Україні: конституційно-правове дослідження», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02
– конституційне право; муніципальне право (081 – Право)**

Актуальність теми дослідження. Міграційні тенденції розглядаються як один із важливих чинників формування національної державної міграційної політики у контексті участі України в європейському та світовому міграційному просторі.

Слід цілком погодитися з автором дослідження в тій частині, що необхідність удосконалення конституційно-правового забезпечення права особи на притулок обумовлена прагненням України у перспективі набути членство в Європейському Союзі. Це прагнення, окрім іншого, передбачає поступове наближення законодавства, у тому числі й у сфері права особи на притулок, до стандартів Європейського Союзу, спрямованих на створення Загальної європейської системи притулку. Отже, теорія і практика конституційно-правового забезпечення права особи на притулок в Україні дійсно вимагають суттєвого удосконалення на сучасному етапі європейської інтеграції нашої держави.

Таким чином, дисертація Я. О. Грабової присвячена актуальній, малодослідженій, важливій у сучасних умовах конституційно-правовій теоретичній та практично-прикладній науковій проблемі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дослідження ґрунтується на правильних методологічних вихідних позиціях, в основу яких покладено

систему загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, призначених для отримання об'єктивних достовірних результатів.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є система підходів, принципів і методів наукового пізнання. Теоретико-методологічна база роботи містить у собі обґрунтування обраних підходів, характеристику принципів та аналіз обраних методів дослідження. Предмет дослідження обумовив застосування комплексного, діалектичного, системного, структурно-функціонального та інформаційного підходів. Відповідно до зазначених підходів, дослідження базується на принципах системності, цілісності, структурності тощо. Підходи та принципи знаходять своє тактичне втілення у методах дослідження. Поставлені задачі досягнуто за допомогою методів дослідження, які за ступенем узагальнення даних про об'єкт пізнання можна класифікувати на філософські, загальнонаукові та спеціальні.

Філософські методи пізнання використано в усіх розділах дисертаційного дослідження. Діалектичний метод сприяв виявленню і характеристиці загальних закономірностей виникнення, становлення та розвитку інституту притулку, регулювання права особи на притулок в Україні (р.р. 1–3). При проектуванні структури дисертаційного дослідження незамінним став метод формальної логіки. Антропологічний метод знайшов застосування при аналізові концепцій права особи на притулок та їх місця серед парадигм прав людини (п. 1.2). Для аналізу генези інституту притулку використано історичний метод, який також став основним при характеристиці реформування законодавства у сфері притулку (п.п. 1.1, 2.3). Нормативно-догматичний метод у тісному зв'язку з методами аналізу та синтезу дозволив проаналізувати нормативно-правові акти у сфері права особи на притулок (п. 2.3, р. 3). Системний метод застосовано для дослідження стану регулювання права особи на притулок у міжнародному та національному праві (р.р. 1–3). Методи аналізу та синтезу використано під час дослідження особливостей реалізації особою права на притулок в

Україні, при конституційно-правовій характеристиці форм реалізації права особи на притулок (р. 3). Статистичний метод використано з метою аналізу якості законодавчого регулювання конституційного права особи на притулок (р.р. 2–3). Порівняльно-правовий метод дозволив здійснити аналіз досвіду зарубіжних країн у регулюванні права особи на притулок та міжнародно-правових стандартів у цій сфері, який може бути корисним для України (р.р. 1–3).

Нормативну основу дослідження становлять міжнародні правові документи, законодавство України і законодавства зарубіжних країн.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали судової практики, правозастосовної практики Європейського суду з прав людини та матеріали звітів Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців щодо України.

Комплексність і системність дослідження зазначеної проблематики демонструє структура дисертації Я. О. Грабової. Вона репрезентує її роботу як широке та багатопланове наукове дослідження.

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані вдало.

На нашу думку, усі основні завдання дисертаційного дослідження Я. О. Грабової знайшли реальне розв'язання на належному науковому рівні. Відповідні висновки у роботі слід визнати достовірними.

Вважаємо, що є усі підстави для позитивної оцінки Я. О. Грабової як науковця, оскільки вона у дисертації наочно демонструє евристичний стиль мислення, здатність робити самостійні висновки, критично оцінювати досягнуте в науці, узагальнювати різні підходи до теоретично складних питань, що розглядаються в дисертації.

Загальний огляд роботи Я. О. Грабової, виконаної на основі кропіткого опрацювання чисельних джерел, свідчить про наявність власного бачення автором переважної більшості з досліджених проблем, що об'єктивно підвищує аксіологічну та інструментально-прикладну цінність змісту дисертації.

Наукова новизна основних положень та висновків дисертації. Дисертація становить цілісне і професійно оформлене дослідження конституційно-правових аспектів визначення та реалізації права на притулок в Україні.

Вперше у вітчизняній юридичній науці в дисертації Я. О. Грабової запропоновано періодизацію розвитку права на притулок, виокремлено чотири періоди: становлення (передісторія), розвиток (історія), системне формування, уніфікація правового регулювання; запропоновано наукове визначення поняття «право особи на притулок» як забезпечене Конституцією і міжнародними договорами України право особи шукати захист і користуватися ним за межами держави походження, за умови переслідування або іншої загрози життю, здоров'ю, правам та свободам, якому відповідає обов'язок держави, до якої особа звернулася, розглянути клопотання особи про надання їй притулку та прийняти відповідне рішення; з'ясовано, що у разі задоволення клопотання особи про надання їй притулку держава бере на себе зобов'язання відмовитися від переслідування особи за нелегальний перетин кордону та від примусового вислання до держави, в якій особа зазнала переслідування, забезпечити особі належні умови перебування на своїй території; виокремлено принципи конституційного права особи на притулок в Україні: персоніфікованості, добровільності, невислання, третьої безпечної країни, забезпечення єдності сім'ї, конфіденційності та розкрито їх змістовну характеристику на основі законодавства України та міжнародно-правових стандартів.

В роботі ґрунтовно показано, що шукачі притулку є самостійною категорією осіб, до якої належать іноземці або особи без громадянства, що звернулася за захистом від переслідування або на підставі цілком обґрунтованих побоювань за своє життя і здоров'я, яких вона зазнала у країні свого походження або постійного проживання. Шукач притулку внаслідок задоволення свого клопотання в Україні може отримати статус біженця, або особи, що потребує додаткового або тимчасового захисту. Кожен біженець,

або особа, якій надано додатковий чи тимчасовий захист спочатку є шукачем притулку, однак не кожен шукач притулку може бути кваліфікований як біженець, або особа, що потребує захисту.

Автор у цьому контексті зазначає, що саме доки особа очікує рішення за своїм клопотанням про надання їй захисту, вона є шукачем притулку, з чим можна погодитися та підтримати запропонований підхід до визначення правового статусу досліджуваної специфічної категорії осіб.

Важливим здобутком є також і те, що у представленій дисертації на підставі ґрунтовного аналізу з'ясовано, що в Україні немає правової визначеності щодо розуміння механізму реалізації Президентом України свого конституційного повноваження надавати особам притулок. До такої ситуації призвели, у першу чергу, прогалини законодавчого врегулювання цього механізму.

Автором дисертації встановлено, що Законом України «Про внесення змін до ст. 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 13 травня 2014 р. внесено зміни до визначення особи, яка потребує тимчасового захисту, а саме виключено обмеження щодо можливості надання такого захисту лише особам із держав, що мають спільний кордон з Україною. Відповідно до нової редакції ст. 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» особи, які потребують тимчасового захисту – це іноземці та особи без громадянства, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних або техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження. Однак існує колізія із ч. 1 ст. 18 цього Закону, оскільки із тексту цієї норми не виключили положення, що стосується обмеження кола осіб, які можуть отримати тимчасовий захист в Україні за ознакою походження лише із країн, що мають спільний з Україною державний кордон. Для її усунення ч. 1 ст. 18 Закону України «Про

біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту в Україні», згідно з авторською позицією, необхідно викласти у такій редакції: «У разі, якщо на територію України масово прибувають особи у зв'язку із зазначеними подіями, за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, Кабінет Міністрів України приймає постанову про надання таким особам тимчасового захисту».

Дисертаційне дослідження Я. О. Грабової має **суттєве теоретичне та практичне значення**, оскільки викладені в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використаними у: науково-дослідній сфері – як основа для поглиблення подальших наукових досліджень конституційного права особи на притулок в Україні; законодавчій діяльності – як теоретико-правове підґрунтя для удосконалення чинного законодавства України шляхом внесення змін і доповнень до нього, розроблення проектів нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення конституційно-правового регулювання та практики надання притулку в Україні; правозастосовчій діяльності – для удосконалення механізму надання притулку в Україні; навчальному процесі – при підготовці підручників і навчальних посібників із конституційного права України, конституційного права зарубіжних країн, конституційних прав і свобод людини і громадянина та при викладанні вищезначених навчальних дисциплін для студентів вищих навчальних закладів України; правовиховній роботі – для підвищення загального рівня правової культури громадян України, іноземців та осіб без громадянства, обізнаності у своїх правах та обов'язках, правового виховання та правосвідомості громадянського суспільства в цілому.

В той же час в дисертації, як це властиво кожній якісній науковій творчій роботі, містяться окремі недоліки, положення, що викликають сумніви, дискусійні питання.

1. На с. 34 дисертації зазначається, що «одна з особливих ознак права на притулок полягає у тому, що особа, яка зазнала переслідувань,

користується можливістю виїзду з держави, де вона їх зазнала, навіть шляхом нелегального перетину державного кордону. Такі права виникають тільки тоді, коли утікач від переслідування може надати урядові держави, яка йому надає притулок, переконливі аргументи того, що у країні його попереднього проживання (перебування) щодо нього дійсно могли бути переслідування за ознаками раси, віри, належності до світоглядних або політичних організацій». На наш погляд, у цьому контексті слід було б докладніше проаналізувати та систематизувати конкретні правові механізми оцінки наданих утікачем аргументів щодо їх достовірності та достатності для надання притулку.

2. На с. 39 вказано, що «багатогранність і новизна предмета дослідження зумовили використання методу міждисциплінарного синтезу та залучення положень суміжних наук, в яких розробляються проблеми притулку, захисту вимушених мігрантів». У цьому зв'язку було б цікаво почути, положення яких саме неюридичних наук були використані автором та які конкретні наукові результати це дозволило отримати.

3. Розглядаючи мотиви надання притулку, автор зазначає, що основним з них є політичне переслідування (с. 75). Разом з тим, на наш погляд, більшої уваги у відповідному підрозділі дослідження можна було б присвятити іншим мотивам, таким, як, наприклад, релігійні, гендерні, етнонаціональні тощо.

4. Дослідження більше б виграло з позицій наукової якості та повноти, якщо б автор більш докладно дослідив практично-прикладні особливості діяльності міжнародних організацій у сфері забезпечення права людини на притулок, визначивши юридичні механізми та реальні можливості їх впливу на реалізацію відповідного права в межах національних конституційно-правових систем сучасних держав.

5. Як вбачається, більш комплексно має бути проаналізований взаємозв'язок та співвідношення принципів права особи на притулок з

загальними принципами права та галузевими принципами конституційного права України.

Висловлені зауваження жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку запропонованого дисертаційного дослідження.

Узагальнюючий висновок: дисертація Грабової Я. О. «Право особи на притулок в Україні: конституційно-правове дослідження» є оригінальним дослідженням важливої і дуже складної проблеми, яке відзначається глибиною аналізу, важливістю теоретичних положень і узагальнень, практичних рекомендацій та відповідає вимогам, встановленим у Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р., а її автор – Грабова Яніна Олександрівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право (081 – Право).

Офіційний опонент

завідувач кафедри міжнародного права

Навчально-наукового інституту міжнародних відносин

Національного авіаційного університету,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

Ю. О. Волошин

Підпис Ю. О. Волошина засвідчую:

про

Херченко В. Д.